

УДК 37.091.12:005.523

Т. Я. ДОВГА

кандидат педагогічних наук
Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. Володимира Винниченка

ЕГОМАРКЕТИНГ І САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИКИ ТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ОБРАЗУ УСПІШНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розглянуто сутність егомаркетингу, визначено його роль у досягненні професійного успіху. Охарактеризовано феномен самоефективності, показано його взаємозв'язок із професійною успішністю вчителя. Розкрито зміст професійно-педагогічного потенціалу. Окреслено сутність особистісно-професійного іміджу вчителя, запропоновано поняття іміджевого ресурсу. Показано сприятливий вплив зазначених чинників на професійний образ успішного вчителя.

Ключові слова: егомаркетинг, самоефективність, успіх, ресурс, професійно-педагогічний потенціал, професійна успішність учителя, особистісно-професійний імідж, іміджевий ресурс.

В умовах жорсткої суспільної конкуренції стрімко зростає потреба в людях, здатних не тільки створювати, а й вигідно реалізувати на ринку продукти власної праці. Відомо, що незмінним попитом у споживачів користуються якісні товари й послуги, а роботодавці, своєю чергою, зацікавлені в кваліфікованих фахівцях. Ринкові реалії утверджуються наразі й у сфері освіти, про що, зокрема, свідчить поява в освітньому тезаурусі таких нових термінів, як “менеджмент”, “маркетинг”, “іміджмейкинг” тощо. Характеристиками кваліфікації сучасного фахівця сфери освіти все частіше є: “імідж”, “портфоліо”, “рейтинг”, “самоефективність”, “успішність”, а для процесу фахової підготовки звичними стають поняття: “Я-концепція”, “рефлексія”, “самоіміджування”, “самоменеджмент”, “егомаркетинг”. Вчителі XXI століття повинні вирізняти риси успішної, самодостатньої особистості, здатної якісно виконувати професійні обов'язки в умовах конкурентного суспільства.

Проблему самоефективності було висвітлено в працях психологів А. Бояринцевої, Т. Васильєвої, М. Гайдара, Т. Гордєєвої, Д. Леонтєва, В. Ромека, О. Шепелевої та ін. Проблему професійної успішності педагога розглядали науковці: О. Єрофєєва, Л. Жемухова, Н. Кисельова, В. Коновалова, В. Маркова, О. Пехота, О. Рибокова та ін. М. Горчакова-Сибірська дослідила зв'язок егомаркетингу та іміджології на шляху досягнення професійного успіху.

Мета статті – розглянути егомаркетинг і самоефективність як чинники, що позитивно впливають на творення професійного образу успішного вчителя; окреслити роль іміджевого ресурсу в розвитку професійної успішності.

Наприкінці ХХ ст. виникло й набуло популярності поняття “егомаркетинг”, утворене від слів *его* – “я” і *маркетинг* – “ринкова діяльність”.

М. Горчакова-Сибірська наводить сучасні тлумачення цього поняття, зокрема зазначає, що під егомаркетингом розуміють: а) маркетинг окремої особистості; б) діяльність, пов'язану з вивченням характеристик і якостей особистості, розробкою методів удосконалення конкретної особистості, втіленням у життя програми просування особистості та досягненням успіху як конкретного результату розвитку особистості.

Сама дослідниця розглядає його як технологію розвитку особистості, що реалізується шляхом визначення й задоволення потреб суб'єкта. Ця технологія включає в себе: аналіз можливостей і потреб особистості, відбір цільових ринків, розробку та втілення в життя програми просування особистості, націленої на успіх [4].

У сучасних словниках можна зустріти такі варіанти тлумачення поняття "успіх": удача в досягненні поставленої мети; визнання такого успіху з боку оточуючих; увага суспільства, суспільне схвалення досягнень, переваг; гарні результати в роботі, навчанні тощо.

Вважають, що оцінкою ступеня розвитку особистості є успіх. Зазвичай розрізняють три види успіху: особистісний, професійний, життєвий. Особистісний успіх виражається в досягнутому людиною рівні особистісної зрілості, пов'язаному з відчуттям суб'єктивного й сімейного благополуччя; професійний успіх визначається творчою своєрідністю кінцевого результату або продукту діяльності; життєвий успіх може асоціюватися з одним із них – особистісним чи професійним, або полягати в їх оптимальному поєднанні.

Різновидом професійного успіху вважають кар'єрний успіх. Болгарська дослідниця Д. Левтерова визначає його як накопичення позитивних матеріальних і психологічних результатів, що виникають у зв'язку з реалізацією професійної діяльності та досвіду. На її думку, суб'єктивний кар'єрний успіх є багатовимірною конструкцією, яка залежить від професійних характеристик і професійної позиції [10, с. 50–51].

До ключових моментів учительського успіху дослідниця Я. Такева зарахувала такі професійні характеристики: широка загальна культура; знання пізнавальних можливостей дитини; використання сучасних освітніх технологій; вивчення досвіду інших учителів, обмін досвідом з колегами, взаємонавчання; планування, організація, моніторинг і оцінка власної діяльності; участь учителів у дослідницькій діяльності з вивчення професійних проблем [11, с. 54].

Сучасне суспільство зацікавлене також у фахівцях, здатних не тільки якісно виконувати, а й реально оцінювати результати своєї професійної діяльності. Результативність виконуваної діяльності багато в чому залежить від звернення людини до своїх внутрішніх резервів, розумного використання нею своїх ресурсів і потенційних можливостей, оптимального вибору засобів і способів діяльності, побудови певної стратегії діяльності та поведінки. Як наслідок, виникає психологічний феномен самоефективності, який має суттєвий вплив не тільки на ефективність кар'єрного просування, а й на успішність професійної соціалізації в цілому.

Поняття самоефективності ввів до наукового обігу канадський психолог українського походження А. Бандурою (1977 р.). У загальному розумінні самоефективність – це заснована на знанні та колишніх переживаннях переконаність людини у своїй здатності досягати бажаного результату. Чим вища самоефективність, тим вищих результатів очікує від себе людина. За допомогою цього поняття можна оцінити наявну в людини можливість усвідомлення своїх здібностей і використання цих здібностей оптимальним чином. Треба зазначити, що А. Бандура вказав на головну функцію успіху – формування самоефективності – сприйняття людиною своєї здатності успішно діяти в тій чи тій ситуації [1].

Групою американських психологів на чолі з М. Шеером і Дж. Маддуксом було виділено види самоефективності відповідно до сфер людської активності, зокрема самоефективність у діяльності та самоефективність у спілкуванні.

Самоефективність у діяльності – це уявлення й упевненість людини в тому, що свої знання, вміння, навички, досвід, вироблені раніше в конкретному виді діяльності, вона зможе застосувати в аналогічній діяльності в майбутньому й досягне при цьому успіху.

Самоефективність у спілкуванні – це поєднання уявлень людини про те, що вона компетентна в спілкуванні, з її впевненістю в тому, що вона зможе бути успішним комунікатором, здатним конструктивно вирішувати комунікативні завдання.

Дослідник М. Гайдар трактує самоефективність як поєднання уявлень людини про свої можливості й здатності до продуктивного здійснення майбутньої діяльності, спілкування та її впевненість у тому, що вона зуміє реалізувати себе в них і досягти очікуваного об'єктивного й суб'єктивного ефекту. Вчений сформулював поняття особистісної самоефективності, що відображає сприйняття, оцінку та віру людини в ефективність своїх особистісних якостей [3].

Дослідження Т. Васильєвої присвячено проблемі становлення й укріплення професійної самоефективності, яка є цілісним, динамічним, багатоконпонентним утворенням, що складається із взаємопов'язаних уявлень про власні професійні компетентності. На думку вченої, саме професійною самоефективністю визначають ступінь наполегливості й настирливості людини в освоєнні, а в подальшому – й у виконанні конкретних професійних дій [2].

Властивість людини досягати успіху називають успішністю. Суб'єктивний показник успішності – стійка висока самооцінка, її об'єктивний показник – результативність. Розрізняють внутрішню (особистісну) успішність (відчуття задоволеності життям, повноти саморозкриття, втілення ідеалів, самовіддачі тощо) та зовнішню (професійну) успішність, яка зазвичай виражається в формальних показниках, а саме: професійному статусі, рейтингу, кваліфікаційній категорії, кар'єрному зростанні тощо. Це дає підстави допустити, що існує взаємозв'язок між самоефективністю та

успішністю людини в особистісному й професійному аспектах. У зв'язку з цим доцільно звернути увагу на особистісний ресурс майбутніх педагогів.

Ресурс (від франц. *ressource* – допоміжний засіб) трактують як запас, джерело чого-небудь. У найбільш загальному вигляді під ресурсами особистості розуміють її сильні сторони й можливості, які збільшують імовірність подолання труднощів і успішної реалізації поставлених цілей. Відповідно, для особистісного ресурсу характерна наявність певних якостей особистості, без яких неможливе досягнення поставленої мети.

На думку С. Дружилова, для успішного виконання професійної діяльності людина змушена вдаватися до мобілізації своїх внутрішніх ресурсів і резервів. Ці ресурси використовують як для отримання позитивного результату, так і для компенсації негативного впливу середовища. Отже, можна говорити про існування в людини деякого індивідуального внутрішнього потенціалу (або ресурсу), що є необхідною основою його успішної професіоналізації [6, с. 36].

Професійно-педагогічний потенціал (від лат. *potensia* – узагальнена здатність, можливість, сила) – головна характеристика педагога. Це система природних і набутих якостей, що розкривають здатність педагога виконувати свої обов'язки та охоплюють базу професійних знань і вмінь у поєднанні із здатністю активно творити, діяти, втілювати свої наміри й досягати запланованих результатів.

Дослідниця Т. Катербарг зробила спробу узагальнити наукові тлумачення цього поняття на основі ресурсного підходу.

Так, деякі дослідники називають професійним потенціалом педагога його внутрішні ресурси (мотиви, потреби, установки, ціннісні орієнтації, здібності, особистісні якості та властивості, знання, вміння, навички тощо), які цілком можуть проявитися у професійній діяльності, однак через різні причини використовуються частково або взагалі не знаходять застосування. Таким чином, потенціал – це те, що приховано від оточуючих і майже не реалізується в професійній сфері. У цьому випадку потенціал є протиставленням до особистісних характеристик, які виявляються в різних формах особистісної та професійної активності вчителя.

Інші вчені під професійним потенціалом педагога розуміють сукупність внутрішніх (особистісних) ресурсів, зокрема тих, які: активно реалізуються в професійній діяльності; можуть бути реалізовані за бажанням та необхідністю; відсутні в структурі особистості, але можуть бути сформовані на основі наявних ресурсів і можливостей [8].

Повноцінне використання вчителем свого професійного потенціалу підвищує результативність професійно-педагогічної діяльності, забезпечує досягнення професійного успіху й виникнення професійної успішності як ціннісної характеристики особистості й професіонала.

Дослідженню феномена “професійна успішність” присвячено наукові праці М. Бітінової, В. Веблера, С. Дружилова, О. Єрофєєвої, З. Каргієвої, Л. Кондрашової, О. Крушельницької, Н. Кузьміної, А. Маркової, Г. Міха-

левської, Л. Сімпсон, які розглядають його як комплексне багатоаспектне утворення, необхідне для досягнення продуктивності в професійній діяльності; як здатність людини досягати успіху протягом тривалого часу; як стан фахівця, що відображає високий ступінь його професіоналізму тощо. Нижче наведемо деякі визначення поняття “професійна успішність учителя”.

Професійна успішність учителя (за Н. Кисельовою) – це суб’єктно-особистісний стан професіонала, що характеризується наявністю особистісних досягнень у контексті історії його професійної діяльності, коли виникає на ціннісній основі прагнення до професійного успіху і майстерності. Емоційно позитивний стан (стан успішності) забезпечується соціально й особистісно значущим досягненням (успіхом). Професійна успішність учителя визначається його ефективною самореалізацією як професіонала й супроводжується внутрішньою мобілізованістю, позитивними емоційними переживаннями. Переважання в учителя позитивного внутрішнього стану успішності під час виконання професійної діяльності характеризує високий ступінь його задоволеності своєю працею [9].

Професійно-педагогічна успішність учителя (за О. Єрофєєвою) – це таке виконання професійної діяльності, яке супроводжується позитивним педагогічним результатом, глибоким знанням предметів цієї діяльності, відповідністю змісту конкретних професійних дій та результатів праці, власних суб’єктивних характеристик, самооцінки й ставлення до праці. Говорити про професійну успішність можна тільки за наявності певного рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей, а також суб’єктивних якостей учителя, його потреб, ціннісних орієнтацій, уявлень про себе та оточуючих, результатів власної діяльності [7].

Як стверджує М. Горчакова-Сибірська, один із шаблів на шляху досягнення цілей егомаркетингу – іміджування, оскільки факт оцінки успіху залежить не тільки від зафіксованих у документах рівня освіти й професійної компетентності, від готовності й виявлених здібностей особистості, а й від її *іміджу* [4].

Слово “імідж” (від англ. – image, лат. – imago) означає “образ”, “статуя”, “ідол”, “уподібнення”, “метафора”, “вікона”. Найбільш уживаним у мовленні є значення “образ”. Отже, імідж – це деякий синтетичний образ, який утворюється в свідомості людей щодо конкретної особи, організації чи іншого соціального об’єкта; включає значний обсяг емоційно забарвленої інформації про об’єкт сприйняття та спонукає до певної соціальної поведінки.

М. Горчакова-Сибірська стверджує, що імідж – це інтегральний показник оцінки й узагальнений портрет особистості, що включає елементи зовнішньої виразності та духовної, соціально-моральної, а також професійної змістовності. Імідж формує в суспільній або індивідуальній свідомості емоційне ставлення до такого узагальненого портрета на підставі того, *що* носій іміджу заявляє та (особливо) *що* робить. Створений для відповідної особи імідж стає фактором комфортності її соціальних відносин [4].

Болгарська дослідниця Г. Димитрова вважає імідж важливою характеристикою майбутньої конкурентоспроможної особистості. Зокрема, вона звертає увагу на те, що в основі сприятливого іміджу є природна чарівність, безпосередньо пов'язана з певними внутрішніми духовними рисами та якостями, які відображаються в зовнішньому вигляді, проявляються в поведінці та діяльності й сприймаються оточуючими. Це, насамперед, доброзичливий інтерес і увага до людей, виражене бажання контактувати з ними, готовність допомогти, створити оптимальні умови для взаємодії та сприятливих взаємин [11, с. 237].

Розрізняють особистісний імідж (імідж особистості) та професійний імідж (імідж фахівця, професіонала). Інтеграція цих понять зумовила виникнення поняття “особистісно-професійний імідж”, яке трактують як сукупний образ людини (особистості та професіонала), що виникає під впливом виховання та освіти, професійної підготовки та самовдосконалення особистості.

Особистісно-професійний імідж учителя – комплексна характеристика, що інтегрує в собі особистісні та професійні якості. Вважають, що особистісно-професійний імідж функціонує під дією зовнішніх і внутрішніх факторів. До перших належить зовнішня привабливість – не лише вроджена, але й та, якої набуває вчитель завдяки професіоналізму, загальній культурі, управлінню поведінкою, вмінню самовдосконалюватися, стежити за собою. Роль внутрішніх чинників виконують: наявність у вчителя високого життєвого тону, який виявляється у виваженості, манері спілкування, стриманій реакції на життєві труднощі, толерантності; вмінні приховувати нездужання, незадовільний стан здоров'я, поганий настрій, внутрішній дискомфорт [5, с. 26].

О. Рибаківа дослідила факторну структуру іміджу успішних і неуспішних педагогів, у зв'язку з чим визначила професійну успішність учителя як спосіб виконання професійної діяльності, що супроводжується позитивним педагогічним результатом. З одного боку, професійна успішність є результатом праці педагога, реалізації ресурсів його особистості в досягненні поставлених цілей і подоланні труднощів, з іншого – підставою для самореалізації особистості вчителя, усвідомлення себе й значущості своєї діяльності, що чинником, який спонукає до розвитку здібностей [12].

Творчий характер педагогічної діяльності створює передумови для досягнення професійної успішності завдяки мобілізації внутрішніх резервів, до яких, на наш погляд, належить *іміджевий ресурс учителя*. Його основу становить особистісно-професійний імідж, переважно – його сутнісні характеристики, а саме: іміджеві якості, іміджева позиція, іміджева компетентність, іміджева діяльність, іміджева поведінка та інші складові образу вчителя, які проявляються в умовах професійної діяльності. Вчитель повинен систематично працювати над збагаченням свого іміджевого ресурсу та професійно-педагогічного потенціалу, що не лише забезпечить результативність педагогічної діяльності, а й збагатить професійний образ учителя позитивними іміджевими характеристиками.

Висновки. Таким чином, використання засобів іміджування та его-маркетингу забезпечить розвиток самоефективності та професійної успішності, а також дасть змогу вчителю виявляти в собі та успішно презентувати якості, які будуть важливим доповненням до його професійного образу.

Список використаної літератури

1. Бандура А. Теория социального научения / Альберт Бандура. – Санкт-Петербург : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Васильева Т. И. Динамика профессиональной самооэффективности будущего педагога-психолога : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Васильева Татьяна Иосифовна. – Москва, 2008. – 264 с.
3. Гайдар М. И. Развитие личностной самооэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Гайдар Марк Игоревич. – Воронеж, 2008. – 260 с.
4. Горчакова-Сибирская М. П. Эгомаркетинг и имиджелогия в контексте непрерывного образования / М. П. Горчакова-Сибирская // Непрерывное образование: XXI век. – Вып. 2 (10). – 2015.
5. Довга Т. Я. Імідж сучасного вчителя : навч.-метод. посіб / Т. Я. Довга. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Кіровоград : Ексклюзив-Систем, 2015. – 146 с.
6. Дружилов С. А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход / С. А. Дружилов // Научно-публицистический альманах. – Новокузнецк : СО РАО : ИПК. – 2005. – Вып. 8. – С. 40–49.
7. Ерофеева Е. В. Факторы профессионально-педагогической успешности: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. В. Ерофеева. – Саратов, 2001. – 208 с.
8. Катербарг Т. О. Профессиональный потенциал педагогов как педагогическая категория и функциональный компонент образовательного пространства школы [Электронный ресурс] / Т. О. Катербарг // Современные научные исследования и инновации. – 2013. – № 4. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2013/04/23281>.
9. Киселева Н. Л. Психолого-педагогические условия развития профессиональной успешности учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. Л. Киселева. – Курск, 2002. – 187 с.
10. Левтерова Д. Предиктори на субективния успех в кариерното развитие / Д. Левтерова // Психолого-педагогически проблеми на развитието на личността на професионалиста в условията на университетското образование : сборник с научни доклади. – Габрово : ЕКС-ПРЕС, 2014. – Първа книга. – Том Първи. – С. 50–54.
11. Образование и възпитание за утре – между традицията и иновациите / Фондация “Човещина” / [Съст. чл. – кор. проф. Л. Димитров; съст. и научен ред. доц. д-р В. Господинов]. – София : Авангард Прима, 2015. – 504 с.
12. Рыбакова Е. Н. Факторная структура имиджа успешных и неуспешных педагогов [Электронный ресурс] / Е. Н. Рыбакова // Педагогическое образование в России. – 2012. – № 2. – Режим доступа: journals.uspu.ru/attachments/article/95/Педобраз_2012_2_рыбакова.pdf.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2016.

Довга Т. Я. Эгомаркетинг и самооэффективность как факторы создания профессионального образа успешного учителя

В статье рассматривается сущность эгомаркетинга, определена его роль в достижении профессионального успеха. Охарактеризован феномен самооэффективности, показана его взаимосвязь с профессиональной успешностью учителя. Раскрыто содержание профессионально-педагогического потенциала. Очерчена сущность личностно-профессионального имиджа учителя, предложено понятие

имиджевого ресурса. Показано благоприятное влияние указанных факторов на профессиональный образ успешного учителя.

Ключевые слова: эгомаркетинг, самоэффективность, успех, ресурс, профессионально-педагогический потенциал, профессиональная успешность учителя, личностно-профессиональный имидж, имиджевый ресурс.

Dovga T. Egomarketing and Self-Efficacy as the Factors of Creating a Professional Image a Successful Teacher

The article reveals an important aspect of the problem of personality-oriented professional training – preparing of a successful teacher. The aim of the article is to name and analyze the factors that positively affect the creation of the professional image of a teacher. The essence of egomarketing as a technology of development of a successful personality and its role in achieving personal, life and professional success have been revealed.

Self-efficacy has been described as a psychological phenomenon, its varieties have been selected – self-efficacy in activities, self-efficacy in communication, personal and professional self-efficacy; a connection between self-efficacy and success of a person in various spheres of activities has been established.

Subjective and objective measures of success of a person have been proposed, the forms of its manifestations – internal (personal) and external (professional) have been characterized. Professional success of a teacher is presented as the fulfillment of professional activities associated with positive educational result. The essence of professional and pedagogical potential as a combination of internal (personal) resources of the teacher has been defined. The author of the article stresses that the full use of teacher's professional potential increases the effectiveness of professional and educational activities

Image making as an element of egomarketing has been outlined; the role of the image of the individual in achieving the goals of egomarketing has been shown. The essence of personal and professional image of the teacher has been defined; the concept of image resource has been formulated. Image qualities that ensure the development of self-efficacy and professional success have been defined. So, the factors that influence the creating of professional image of a successful teacher have been analyzed.

Key words: *egomarketing, self-efficacy, success, resource, professional and pedagogical potential, professional success of a teacher, personal and professional image, an image resource.*